

All DUYMAZ, Kerem ile Aslı Hikâyesi (Raif Yelkenci Yazması), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021, ISBN: 978-975-08-5034-9, 192 sayfa.

Prof. Dr. Halil İbrahim ŞAHİN*

Kerem ile Aslı hikâyesinin sözlü kaynaklardan derlenmiş ve cönk gibi yazılı kaynaklardan tespit edilmiş çok sayıda anlatması mevcuttur. Bu anlatmaların bir kısmı Anadolu'daki halk hikâyeciliği ve Azerbaycan ile Türkmenistan gibi Türk boylarının destan gelenekleri sayesinde iyi düzenlenmiş ve hacimli anlatmalar hâlidir. Bazı örnekleri ise meddah hikâyelerinde olduğu üzere mensur ve halk hikâyelerindeki şekil, yapı ve hacim özelliklerinden uzak bir durumdadır. Kerem ile Aslı'nın Ali Duymaz tarafından yayımlanan Raif Yelkenci Yazması, özellikle Anadolu'daki Kerem ile Aslı hikâyesi açısından özel bir konuma sahiptir. Yazmanın tam, hacim ve kurgu açısından diğer pek çok hikâyeye göre zengin oluşu bu yazmanın kıymetini arttırmaktadır. Ayrıca yazmanın, 1949 tarihli Şükrü Elçin'in çalışmasında yer alan özetinden ve şiir parçalarından başka herhangi bir çalışmada tam metin olarak yayımlanmamış olması da yazmayla ilgili hazırlanan bu çalışmayı önemli kılmaktadır.

Kerem ile Aslı hikâyesinin Raif Yelkenci Yazması üzerine ilk bilgileri, 1944 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi'nde "Hikâyet-i Kerem Han" adıyla bir yazı yayımlayan Mehmet Tuğrul vermiştir. Tuğrul yazısının giriş kısmında "*Pertev Naili Boratav'ın kitapçı Raif Yelkenci'den, tetkik edilmek üzere, alıp getirdiği ve şimdilik Fakültemizin Halk Edebiyatı Arşivi'nde bulunan "Hikâyet-i Kerem Han" adlı yazma kitap, gerek halk edebiyatı, gerek dil tetkikleriyle uğraşanların ilgisini üzerine çekecek mahiyette ve matbu nüshalardan çok farklıdır.*" (1944: 439) sözleriyle yazmanın ilk tanıtımını yapmış olur. Şükrü Elçin'in yazmayla ilgili çalışma yapmakta olduğunu bildiğini, ancak Elçin'in çalışmasının henüz yayımlanmamış olması nedeniyle yazma üzerine bu makaleyi kaleme aldığını ifade eden Tuğrul, yazmayı genel hatlarıyla tanıtır ve hikâyenin özetini verir.

Mehmet Tuğrul'dan sonra Kerem ile Aslı hikâyesinin Raif Yelkenci yazmasını Şükrü Elçin, 1949 yılında yayımladığı *Kerem ile Aslı Hikâyesi* adlı çalışmasında kullanır. Elçin, çalışmasında yazmayı Raif Yelkenci'nin faydalanması için kendisine verdiğini, yazmanın Doğu Anadolu Türkçesinin özelliklerini taşıdığını ve yeni birtakım epizotları ihtiva ettiğini belirterek çalışmasının "Yazma Nüshaya Göre Hikâyenin Mevzuu" başlığı altında yazmadaki hikâyenin özetini vermiş, yazmanın basma nüshayla ve diğer malzemeyle karşılaştırmasını yapmıştır. Ayrıca Elçin, "Ek-Metinler" kısmında "Hikâyet-i Keremhan Metinleri" adı altında yazma metindeki şiirleri yayımlamıştır (1949: 67-96). Hikâyeden kopuk bir hâlde yayımlanan bu şiirlerin, hikâyenin hangi bölümünde yer aldığı ve hangi olaya bağlı olarak söylendiği belli değildir. Bu şekilde şiirlerin hikâye bütünlüğü içinde değerlendirilmesi mümkün görünmemektedir.

Şükrü Elçin'in 1949 tarihli çalışmasından sonra Ali Duymaz, Kerem ile Aslı hikâyesi üzerine bir doktora tezi hazırlar. 1992 yılında tamamlanan ve "Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma" adını taşıyan bu çalışma, 2001 yılında Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanır. Anadolu'nun yanı sıra Azerbaycan, Türkmenistan,

* Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hsahin@balikesir.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-3914-4779.

İran, Kırım ve Bulgaristan sahalarındaki Kerem ile Aslı hikâyelerini de çalışmasına dâhil eden Duymaz, hem sözlü hem de yazılı kaynaklardan tespit edilen hikâye metinleri üzerinde mukayeseli bir inceleme yapmıştır. Duymaz, doktora tezinde incelediği metinler arasına Kerem ile Aslı'nın Raif Yelkenci Yazması'nı dâhil etmiş, ancak yazmanın kendisine ulaşmadığını çalışmasında belirtmiştir: *“Daha önce Şükrü Elçin'in monografisinde kullanılan ve Mehmet Tuğrul tarafından da ayrıntılı tanıtılan bu yazma, Raif Yelkenci tarafından Ankara Üniversitesi DTCF Folklor Arşivi'ne verilmiştir. Yazmanın orijinalini DTCF Kütüphanesinde bulamadık ve P. N. Boratav'ın Folklor Arşivi'yle birlikte Fransa'ya götürdüğü malzemeler içinde bulunduğunu öğrendik.”* (2001: 38). Duymaz'ın, Şükrü Elçin'in geniş özetinden ve Mehmet Tuğrul'un tanıtım yazısından hareketle çalışmasında Kerem ile Aslı hikâyesinin Raif Yelkenci Yazmasını kullandığı görülmür.

Mehmet Tuğrul tarafından tanıtılan, Şükrü Elçin'in *Kerem ile Aslı Hikâyesi* adlı kitabında özetine ve şiirlerine yer verilen ve Ali Duymaz'ın doktora tezinde diğer pek çok anlatmayla mukayese edilen Kerem ile Aslı'nın Raif Yelkenci yazması, bugüne kadar tam ve bilimsel bir metin olarak yayımlanamamıştır. Doktora döneminde yazmanın kendisine ulaşmayan Duymaz, yazmanın Fransa Milli Kütüphanesi'nde “Raif Yelkenci M. No=1 Supplement turc 1623 D.03.13” kaydıyla erişime açık hâle gelmesiyle metin üzerinde çalışmalarına başlamış ve nihayet yazmayı 2021 yılında yayımlamıştır. Duymaz'ın çalışmasında; “Önsöz”, “Sunuş”, “Giriş”, “Metin”, “Bibliyografya”, “Özel Adlar Dizini” ve “Albüm” bölümleri yer almaktadır. Ayrıca çalışmanın son kısmına hikâyede Kerem'in yolculuğunda uğradığı yerleri gösteren bir harita eklenmiştir.

“Sunuş” kısmının başlığı “Raif Yelkenci Yazması Hikâyet-i Kerem Han” şeklindedir. Çalışmanın bu kısmında yazmanın sahibi, ortaya çıkışı ve elden ele Paris'e nasıl ulaştığı gibi hususlarda bilgiler verilmiştir. Buna göre “Hikâyet-i Kerem Han” adlı yazmanın ilk sahibi Raif Yelkenci'dir, çünkü Şükrü Elçin, *Kerem ile Aslı Hikâyesi* adlı çalışmasının ön sözünde kendisine kullanması için bu yazmayı veren Raif Yelkenci'ye teşekkür eder. Yazma, Pertev Naili Boratav vasıtasıyla Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Folklor Arşivi'ne aktarılır. Fransa'ya ne şekilde gittiği belli olmamakla birlikte Ali Duymaz, bunun 1948 yılında Fransa'ya gitmek zorunda kalan Pertev Naili Boratav vasıtasıyla gerçekleştiğini düşünmektedir. 1850 tarihli ve 80 yapraklı bu yazma üzerine bugüne kadar Türkiye'de yapılan çalışmalar ve değerlendirmeler bu bölümde ele alınmıştır. Şükrü Elçin, Mehmet Tuğrul, Umay Günay ve Ali Duymaz gibi araştırmacıların yazmayla ilgili çalışmaları kısaca bu kısımda değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmelerden, bugüne kadar Kerem ile Aslı hikâyesinin Raif Yelkenci Yazması'nın bazı çalışmalarda parçalar hâlinde kullanıldığı, ancak herhangi bir çalışmada tam metin olarak yer almadığı anlaşılmaktadır.

Çalışmanın “Giriş” bölümünde Kerem ile Aslı hikâyesinin pek çok yönü ve özelliğiyle ilgili bilgilerin verildiği görülür. Bu bölüm, “Halk Hikâyeleri ve Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerine”, “Kerem ile Aslı Hikâyesi'nde Olayların Akışı”, “Âşık Kerem'in Kimliği Sorunu”, “Kerem ile Aslı Hikâyesi'nin Teması: Din Farkına Dayalı Aşk”, “Kerem ile Aslı Hikâyesi'nde Âşıklığa Geçiş Ritüeli”, “Kerem ile Aslı'nın Zamani”, “Kerem ile Aslı'da Tarihsel İzler ve Mekân”, “Kerem ile Aslı Hikâyesi'nde Kuru Kafa ve Yanma Motifleri”, “Kerem ile Aslı Hikâyesi'nde Söz Kalıpları” gibi kısımlara ayrılmıştır. Burada yer alan kısımlar ve ele alınan hususlar, Ali Duymaz'ın Kerem ile Aslı hikâyesi üzerine hazırladığı doktora tezinden sonra da yaptığı çalışmalar ve olgunlaştırdığı fikirler doğrultusunda yazılmıştır. Bu anlamda çalışmanın “Giriş” kısmında, Duymaz, Kerem ile

Aslı hikâyesiyle ilgili bilgileri ve değerlendirmeleri güncelleme imkânı bulmuştur. Özellikle “Halk Hikâyeleri ve Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerine” adını taşıyan kısımda destan ve halk hikâyesi türleriyle ilgili yeni değerlendirmelerin yapıldığı görülürken diğer kısımlarda Kerem ile Aslı hikâyesinin teması, zamanı, mekânı ve motifleriyle ilgili yeterli düzeyde bilgilendirmenin yapıldığı dikkati çekmektedir. Kısacası kitabın “Giriş” bölümünde halk hikâyesi türünü ve Kerem ile Aslı hikâyesini tanımak isteyenler için yeterince bilgi verilmiştir.

Kitabın asıl ve hacimli bölümü “Metin: Hikâyet-i Kerem Hân” adını taşımaktadır. Raif Yelkenci Yazması’nın okunmuş hâlimden oluşan bu bölümde hem akademisyenler hem de genel okuyucu dikkate alınmıştır. Metni günümüz Türk alfabesine aktarırken mümkün olduğu kadar yazmadaki imlaya bağlı kalan Duymaz, ünlü uzunluklarını göstermiş ve ünsüzlerde “ğ, h, ĩ, ı” gibi transkripsiyon işaretleri kullanmıştır. Metinde okuyucunun anlamada zorlanacağı kelimelerin anlamları ve yazımla ilgili izahlar dipnotlar şeklinde metnin hemen altında verilmiştir. Bu bakımdan akademik çalışmalar için oldukça elverişli durumda olan metnin genel okuyucuya da hitap ettiğini söylemek mümkündür. Dipnotlardaki açıklamaların haricinde Duymaz’ın yazmayı okurken herhangi bir değişiklik veya düzeltme yapmadığını, metni olduğu gibi aktardığını söyleyebiliriz.

“Özel Adlar Dizini” kısmında hikâyede geçen kahramanların, yerlerin, dinî şahsiyetlerin adlarına yer verildiği gibi Dizin’de çalışmanın “Sunuş” ve “Giriş” kısmında yapılan değerlendirmelerde adı geçen araştırmacılar, eser isimleri, terimler ve tabirler de yer almıştır. Kitabın “Albüm” bölümünde Fransa Millî Kütüphanesi’nde kayıtlı ve Kerem’in yer aldığı bir tasvir, “Hikâyet-i Kerem Han” başlığını taşıyan yazmanın ilk sayfası, yazmanın farklı kısımlarından seçilmiş üç sayfayla birlikte yazmanın son sayfasının orijinal görüntüsüne yer verilmiştir. Albüm kısmında yer alan bu örnekler, Kerem ile Aslı hikâyesinin Raif Yelkenci Yazması’na ait Türkiye’de yayımlanan ilk orijinal parçalarıdır.

Kerem ile Aslı hikâyesinde geçen yer adlarının nerelerde olduğunu merak eden araştırmacılar ve okuyucular için kitabın sonuna bir harita eklenmiştir. Harita, “Raif Yelkenci Yazması Hikâyet-i Kerem Han’a Göre Âşık Kerem’in Yolculuk Güzergâhı” şeklinde de adlandırılmıştır. Hikâyede Kerem’in takip ettiği güzergâhı gösteren haritaya göre Kerem; Şiraz, Tiflis, Kars, Van, Çanlıkilise, Erzurum, Erzincan, Bingöl, Kahramanmaraş ve Kayseri şehirlerini içine alan bir yolculuk yapmıştır. Hikâyede adı geçen ve tespit edilemeyen yerler de olmakla birlikte, bu haritada Kerem’in uğradığı belli başlı şehirler yer almaktadır. Haritaya bakıldığında Kerem ile Aslı hikâyesinde geçen yer adlarının Türkiye’de doğu, iç ve güneydoğu Anadolu’da, Türkiye dışında ise İran ve Gürcistan dolaylarında olduğu görülür. Esasında bu bölgeler âşıklık geleneğinin de hâkim olduğu muhitler arasındadır. Dolayısıyla bu harita, Kerem ile Aslı hikâyesindeki coğrafya ile âşıklık geleneğinin yayıldığı alanlar arasında bir örtüşmenin olduğu izlenimini vermektedir. Kerem ile Aslı hikâyesiyle ilgili olarak hazırlanan bu haritanın diğer halk hikâyeleri için de yapılması durumunda halk hikâyesi türünün coğrafyası hakkında somut fikirler elde edilebileceği gibi hikâyeler arasındaki mukayeselere de katkı sağlayacağı söylenebilir.

Sonuç olarak Kerem ile Aslı hikâyesinin Raif Yelkenci Yazması esasında, Ali Duymaz tarafından hazırlanan bu kitap, her şeyden önce Türkiye’deki halk hikâyesi araştırmacılarına tam ve tekmil bir hikâye metni sunmaktadır. Bu kitapla birlikte 1944 yılından bu yana bilinen ve Şükrü Elçin’in yaptığı özetle literatürde yer alan Raif Yelkenci yazması, tam metin olarak yayımlanmış olmaktadır. Daha pek çok halk hikâyesi metninin cönklerde yer aldığını ve yayımlanma imkânı bulamadığını dikkate aldığımızda bu kitabın halk hikâyesi çalışmalarına önemli bir katkı sağladığı söylenebilir. Duymaz, bu çalış-

masında doktora tezinde ancak özetinden faydalanabildiği Raif Yelkenci Yazması'nı yayımlayarak yıllar öncesine dayanan bir eksikliği de ortadan kaldırmıştır. Raif Yelkenci Yazmasını, Kerem ile Aslı hikâyesi üzerine doktora tezi hazırlamış ve cönkler üzerine çalışmaları olan bir akademisyenin okuması ve değerlendirmesi, Yapı Kredi Yayınları'nın ve yayınevi editörü M. Sabri Koz'un isabetli yayın politikalarının bir neticesidir. Türkiye'deki halk hikâyesi çalışmalarına katkı sağlayan bu çalışma için Prof. Dr. Ali Duymaz'a ve kitabın okuyucusuyla buluşmasını sağlayan Yapı Kredi Yayınları'na teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

- Duymaz, Ali, *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.
- Duymaz, Ali, *Kerem ile Aslı Hikâyesi (Raif Yelkenci Yazması)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2021.
- Elçin, Şükrü, *Kerem ile Aslı Hikâyesi*, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1949.
- Tuğrul, Mehmet, "Hikâyet-i Kerem Han", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, Cilt 3, 1944, 439-449.